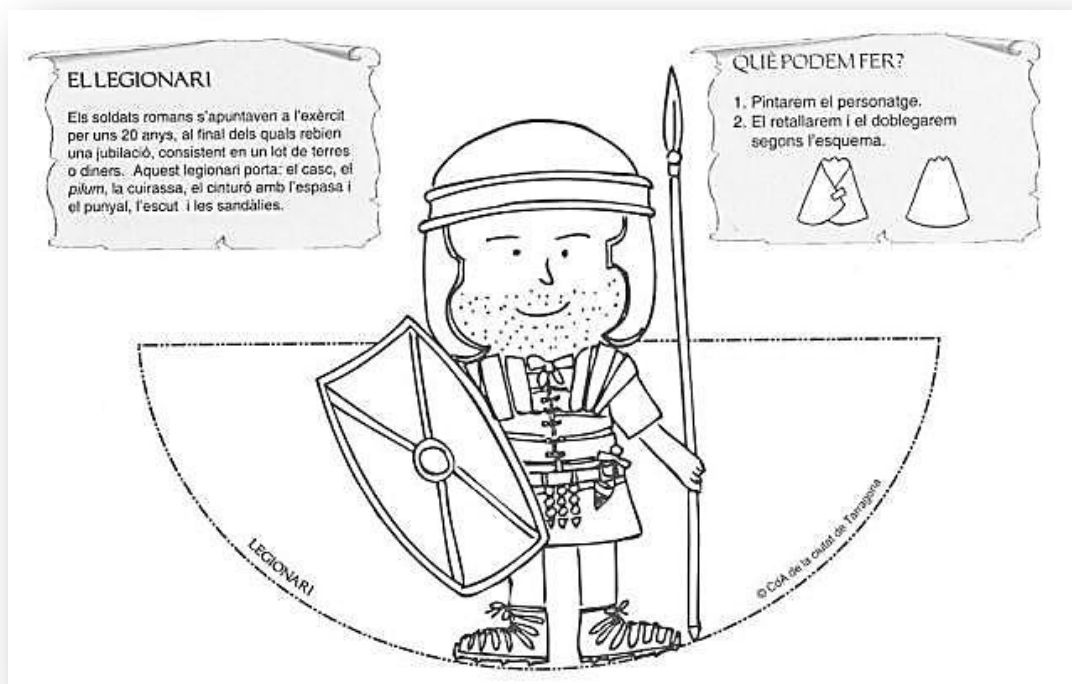

Dones i homes de Tàrraco

Material del professorat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona
Complex Educatiu de Tarragona
Autovia de Salou s/n
43006 Tarragona

Edició: **Juliol 2014**

Autors: **Núria Montardit Bofarull**

Marta Penedès Manresa

Jordi Tortosa Giménez

M. Joana Virgili Gasol

Edita: **Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona**

ISBN: 84-697-0202-5

1. JUSTIFICACIÓ

Presentem aquest material didàctic format per 18 làmines de personatges, que podien haver caminat pels carrers de Tàrraco. Cadascun d'ells ens mostra una existència única, ja que les diferències sexuals, econòmiques i socials marcaven i encara segueixen marcant el dia a dia.

Així veurem homes i dones privilegiats, que residien en les grans cases i es movien pels indrets més luxosos del moment. Al seu costat, però, existia un nombrosíssim grup d'humans que sobreviuen enmig de la misèria, el treball i les penúries. Aquests duien una vida dura, entre els carrers i carrerons més humils, en les pitjors cases o, pel contrari, en les mateixes *domus*, servint als amos.

Entre uns i altres hi ha un nexa important: Tàrraco. Tots ells representen com érem fa 2000 anys, com vestíem, quines feines fèiem, quines eines usàvem, com eren les cerimònies, com ens divertien... En definitiva, ens parlen de persones que reien, ploraven, menjaven, treballen i sentien com nosaltres. En alguns aspectes hem canviat molt, en d'altres som molt iguals.

Els alumnes podran utilitzar aquest material observant aquests protagonistes de la nostra història, els homes i les dones que omplien la ciutat. Ens servirà tant per als treballs previs com per als posteriors, per ampliar els continguts desenvolupats de l'estudi del món romà i dels monuments existents a la nostra ciutat.

2. CONTINGUTS

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Els principals edificis de Tàrraco.
2. La població de Tàrraco.
3. Situació dels personatges a la ciutat.
4. La vida quotidiana: vestuari, calçat, pentinats, oficis, eines, instruments.

Procediments

1. Observació indirecta.
2. Identificació dels personatges.
3. Ús d'un lèxic específic.
4. Anàlisi de la informació i extracció de senzilles conclusions.
5. Seguiment de les pautes establertes.
6. Identificació d'objectes.
7. Localització de les figures.
8. Pintura, tall i muntatge de les peces.
9. Explicació oral de cada figura.

Actituds, valors i normes

1. Actitud correcta durant tot el desenvolupament de l'activitat.
2. Respecte cap al patrimoni historicoartístic.
3. Manteniment de l'atenció i del interès durant l'activitat.
4. Ús curós del material.
5. Valoració de la feina ben feta.

3. OBJECTIUS

En acabar l'activitat l'alumne/a ha de ser capaç de:

1. Comprendre alguns aspectes de la vida quotidiana romana.
2. Conèixer la moda romana.
3. Reconèixer els personatges.
4. Identificar-ne els grups socials.
5. Diferenciar els oficis, les professions i les feines desenvolupats.
6. Localitzar les figures en l'entorn que els correspon.
7. Identificar els objectes, peces de vestit que hi apareixen.
8. Exposar en públic la informació.
9. Identificar els principals edificis de Tàrraco.
10. Valorar el patrimoni historicoartístic.

4. EL MATERIAL VA DIRIGIT A....

Als alumnes de CM i CS. Els continguts i la metodologia s'adapten a les diferents edats.

5. TEMPORITZACIÓ

4 hores.

6. ES REALITZA A...

Una de les aules del centre docent.

7. PROPOSTA D'ACTIVITATS

Tot i la senzillesa i la simplicitat dels dibuixos, estan realitzats a partir de les fonts primàries i, per tant, mantenen el rigor històric.

Cada pàgina compta amb:

1. El dibuix en blanc i negre.
2. Una breu explicació del personatge, amb les pistes per a la seva pintura.
3. Les instruccions per al muntatge.

Com que hem inclòs 18 personatges, gairebé amb un quadern en tindrem prou per a la classe. Repartirem una figura per a cada alumne/a, el qual el pinta seguint les explicacions (estarem vigilants a la correcció cromàtica, que ens fa saber si entenen el dibuix o no, els materials, les parts...), la retalla i la munta.

Lògicament guardarem el pergamí amb el text, que dóna la informació sobre qui és la figura, quina és la seva condició econòmica i social i a què es dedica.

Si disposem d'una imatge gran de Tàrraco o una projecció, després d'haver explicat com era la ciutat romana, les parts i els principals edificis que hi tenia, podrem situar-hi cada personatge. Serà una manera excel·lent de donar vida a una ciutat buida i de repassar i assolir tots els conceptes prèviament treballats.

Cada nen/a pren el seu romà, explica davant de la classe, qui és, quina és la seva vida i el situa sobre un dels edificis de Tàrraco. El podem ajudar mitjançant preguntes que el facin reflexionar i analitzar el perquè de la situació.

Si volem donar-li **més èmfasi**, cada nen/a pot:

- Batejar-lo amb un nom llatí,
- Posar-li al costat el rètol informatiu, enganxat a un pal de fusta, punxat en un tap de suro.

- Establir vincles i relacions familiars entre els personatges: buscar-li la parella, veure quins poden ser pares i fills, els esclaus, amics...
- Escriure una petita història sobre el seu protagonista: com és la seva casa, feina, jocs...

Aprofitarem per treballar el **vocabulari específic**:

- Vestuari masculí i femení: calçotets, túnica, toga, *palla*, *stola*, *vitta*...
- Joieria: butlla, collaret, fíbula...
- Armament: maça, destreal, grebes, casc, espasa, escut, cuirassa, punyal, javelina...

Observarem:

- Les diferències entre el vestuari i els pentinats, dels romans i dels estrangers, segons la condició econòmica...
- Per a què servien alguns elements: la destreal, els estrígils, l'ungüentari, la bosseta de diners, la placa de l'esclau, la butlla, l'àmfora, la maça, el fuet, l'arada...
- Tipus de calçat que usaven: les botes, les sandàlies, els coturns, els esclaps, *calligae*...
- Els instruments musicals: el *cornum*, el pandero.

Amb una còpia, els infants poden escriure el nom dels diferents elements que hi apareixen: vestuari, armes, calçat, joies, objectes...

8. EXPLICACIÓ DE CADA PERSONATGE

PATRICI

Llocs on el situariem:

Domus, fòrum Provincial o de la ciutat, o en qualsevol edifici públic.

Explicació:

Jove noble romà, menor de 17 anys, ja que porta una butlla (*bullā*) penjada del coll, símbol de la ciutadania i com amulet. Entre els 16 i els 17 anys, feien una festa familiar i se la treien i l'oferien als déus Iars, llavors ingressaven al món dels adults. També deixarien la túnica i la toga *praetexta* (blanques amb la franja porpra). La toga era una àmplia peça de roba que els cobria en les circumstàncies més formals, segons la categoria del personatge, o la cerimònia, o l'acte...

Tenien importants privilegis polítics, ja que accedien a càrrecs públics exclusius; religiosos, amb els sacerdocis més importants i un predomini econòmic. Eren els nobles més antics.

Vocabulari clau:

Butlla, túnica, toga, toga *praetexta*, porpra.

PATRÍCIA

Llocs on la situaríem:

Domus.

Explicació:

Les dones nobles portaven una vida molt relaxada. Comptaven amb nombroses esclaves per a la seva cura personal (*ornatrix*): per a pentinar-les, maquillar-les, vestir-les...

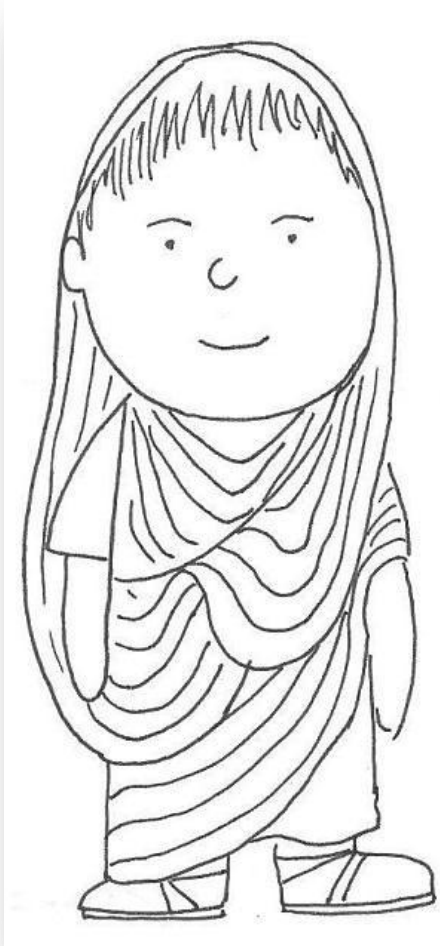
Damunt la túnica interior es posaven la *stola*, una peça per a sortir al carrer, sovint de colors cridaners, lligada per un cinturó sota el pit i amb un vestit sense cosir per les espatlles, unides per fíbules (agulles o botons de roba). Creuada sobre la *stola* porta la *palla*, un mantell que la protegia del fred. Les dones més respectables evitaven ensenyar el cabell pel carrer i aquesta peça s'usava per a cobrir-se'l.

Com totes les dones riques, llueix un elaborat pentinat (un recollit ple de rínxols) i les seves millors joies (collaret, arracades, polsera i anell).

Vocabulari clau:

Stola, túnica, *palla*, fíbula.

SACERDOT

plaça major de la ciutat.

Llocs on el situaríem:

Davant un temple, fòrum Provincial o de la ciutat.

Explicació:

Quan s'exercien les funcions religioses en la realització d'un sacrifici per als déus, la persona que feia de sacerdot, es cobria el cap amb la vora de la toga blanca.

Anava acompanyat, com a mínim, del sacrificador (amb la dextra per a l'execució) i un flautista. En comitiva se situaven davant l'altar, enfront del temple. Els més importants de Tàrraco es trobaven al fòrum Provincial, per als cerimonials polítics referits a la Província i el fòrum local, com a

Vocabulari clau:

Toga, sacrifici, altar, sacrificador.

MATRONA

Llocs on la situàriem :

Domus, insulae, mercat al fòrum de la ciutat.

Explicació:

Les dones casades i mares romanes tenien el respecte i el reconeixement social per a la seva funció.

La dona participava activament de l'educació dels fills i de les filles fins als 7 anys, compartint l'autoritat amb el marit. Tenien la custòdia de les claus de la casa i controlaven els esclaus domèstics.

La seva vida estava definida per la situació econòmica i social del marit, el qual determinava les comoditats o els rigors de la família. En general, les dones casades es posaven una cinta (*vitta*) al cap, que indicava

aquesta condició. Els seus vestits i les joies demostraven també els recursos que disposaven, així com l'acompanyament que tindria quan sortia de casa.

Els nadons s'embolcallaven durant els dos o tres primers mesos, perquè creien que tenien els ossos molt modelables i es podien deformar.

Vocabulari clau:

Esclau, esclau domèstic.

SACRIFICADOR

Llocs on el situariem:

Davant un temple, al fòrum de la ciutat o el Provincial.

Explicació:

Els romans creien que la sang d'un sacrifici satisfia els déus. Per això, se'n realitzaven com a ofrena en agraïment o com a demanda d'una necessitat. L'oferent havia de portar un animal, sa i amb bon aspecte, lligat amb una corda cap a l'altar, sense que oferís resistència. La comitiva estava formada pel sacerdot amb el cap cobert per la vora de la toga, seguit per uns personatges amb els instruments necessaris per a l'execució: la

destral, el punyal i les flutes. El sacrificador era l'encarregat de matar amb precisió i rapidesa els grans animals. Els donava un cop de destral al cap i, a continuació, el següent expert els obria en canal, per extreure'n les vísceres i fer-ne una interpretació ritual. Mentrestant, els musics tocaven amb les flutes els ritmes propicis per al silenci i l'oració.

Després cremaven les vísceres sobre l'altar en ofrena a la divinitat, es repartien la carn per al banquet, venien la que sobrava al mercat i la pell als adobers.

Vocabulari clau:

Toga, destral, sacrifici, ofrena, obrir en canal, vísceres, altar, adober.

BANYISTA

Llocs on el situaríem:

Termes.

Explicació:

Els romans acostumaven a anar diàriament a les termes, on feien exercici, es banyaven i xerraven amb els amics. Els banyistes solien portar al següent equip: uns esclops de fusta per a no cremar-se els peus en les zones càlides, una tovallola de llana fina per eixugar-se i penjat d'una anella: els estrígils (per a rascar-se la pell un cop estovada), un pot d'ungüents (una barreja d'oli d'oliva i cera, que s'estenien per tot el cos) i una cassoleta (per a

llençar-se l'aigua pel damunt per a refrescar-se).

Després de despullar-se a l'*apoditerium*, el vestidor, feien exercici a la *palestra* per a escalfar-se. En acabar la gimnàstica, passaven al *laconicum* o sauna, on hi estaven uns minuts per dilatar els pors i suar; al *caldarium*, la zona de les banyeres d'aigua calenta, on es rascaven amb els estrígils i es remullaven. Al *tepidarium* és on se submergien, per relaxar-se amb l'aigua tèbia, abans del contrast de la freda, del *frigidarium*. Aquest procés es podia completar amb massatges o d'altres serveis d'estètica.

Vocabulari clau:

Esclops, estrígils, ungüents, palestra, sauna, *caldarium*, *tepidarium*, *frigidarium*.

BANYISTA

Llocs on el situaríem:

Al mercat, al port, a l'àrea suburbana.

Explicació:

Una persona podia arribar a ser esclau, com a botí de guerra. A l'antiguitat, els enemics vençuts es convertien en presoners i eren venuts com a esclaus, els joves, i els vells sovint executats.

Així eren presos del seu lloc d'origen i duts a un mercat i exposats nus al públic, amb un rètol on s'indicava el seu origen i les capacitats que el caracteritzaven. Després de ser examinats, si algú els comprava n'era el seu amo. Immediatament li

posaven una placa metàl·lica al coll, on s'advertia que era esclau i que si s'escapava, se l'havia de lliurar al propietari.

Aquest home era originari de la Gàl·lia (actual França), caracteritzat pel seu bigoti i les trenes. Vesteix una túnica que li cobreix només una espatlla, típica dels treballadors que realitzaven feines feixugues a l'aire lliure.

Lligat al cinturó porta una bossa amb alguns diners, ja que encara no es coneixien les butxaques.

Vocabulari clau:

Placa d'esclau, Gàl·lia, botí de guerra, túnica, bossa.

MESTRE

Llocs on el situaríem:

Domus, fòrum de la ciutat.

Explicació:

Els mestres acostumaven a ser esclaus d'origen grec, d'aquí l'ús de la barba (durant segles els romans es rasuraven diàriament).

El *litterator* ensenyava a llegir i escriure en llatí i en grec, a comptar, pesar, mesurar i calcular els infants de 7 a 11 anys. El *grammaticus* el seguia amb els joves de 12 a 16 anys, als quals introduïa en la gramàtica i la literatura. Alguns continuaven estudiant dos anys més amb el *rhetor*, que els mostrava l'art de l'oratoría i la retòrica.

Les famílies benestants contractaven els serveis de mestres particulars que educaven l'alumne/a fins als 16 anys. Vivien conjuntament i els controlaven en tots els aspectes, acompanyant-los als espectacles, les visites, les termes...

Per a la resta, existien unes escoles dirigides per mestres amb pocs recursos que acostumaven a comptar amb uns pocs bancs enmig del carrer o sota els porxos del fòrum.

Vocabulari clau:

Gramàtica, literatura, oratoría.

IBER

Llocs on el situaríem:

Al mercat, al port.

Explicació:

Quan els germans Escipió van arribar a Tarragona el 218 aC i van establir un primer assentament romà, van trobar-se que en el promontori proper al port hi havia un *oppidum* iber. Aquests van acceptar tranquil·lament els invasors.

Inicialment seguien vivint en l'antic poblat, mentre els romans es van situar en la part alta del turó. A poc a poc, però, les col·laboracions i els

negocis van portar a la barreja fins a la completa romanització dels indígenes.

La transformació va suposar també l'abandó de les modes tradicionals (el vestuari, els pentinats, la barba...), per adoptar, amb el pas del temps, les novetats dels romans.

Vocabulari clau:

Assentament, romanització, indígenes.

ESCLAVA

Llocs on el situaríem:

Al mercat del fòrum de la ciutat, *domus*.

Explicació:

Moltes esclaves van arribar a les ciutats romanes provinents de conquestes dels territoris del nord. Els seus trets racials (ulls clars, cabells rossos i pell pàl·lida) resultaven exòtics per als mediterranis.

Algunes van ser comprades per a treballar com a esclaves domèstiques al servei de la senyora de la casa. Segons les seves qualitats es dedicaven a les tasques de neteja, cuina, avituallament,

cura de la mestressa...

Aquesta esclava porta el cabell recollit, seguint la moda romana, i vesteix una senzilla túnica de colors soferts.

Vocabulari clau:

Esclava domèstica, tret racial.

CARONT

Llocs on el situaríem:

Amfiteatre.

Explicació:

Durant els espectacles dels gladiadors a l'amfiteatre, estava present un home disfressat com un dimoni, Caront, esperant-los per a la mort.

Apareixia maquillat ennegrit, amb unes orelles punxegudes postisses i vestit amb una túnica fosca. En el mateix moment que un dels lluitadors era condemnat a morir, se li clavava un punyal al cor i un parell

d'esclaus avançaven amb un braser per comprovar que amb l'acció del foc no es bellugava. Però si per de cas es movia, demostrant-se que encara estava viu, Caront avançava amb la maça per rematar-lo amb un cop al cap. A continuació, l'estiraven amb uns ganxos per l'arena a través de la porta *Libitinensis*, la porta de la mort, cap al *spolarium*, on un metge li tallava el coll.

Caront era el barquer de l'Hades, encarregat de guiar les ombres dels difunts pel riu Estígia.

Vocabulari clau:

Caront, braser, maça.

CORNICEN

Llocs on el situaríem:

Amfiteatre.

Explicació:

El músic que tocava el *cornum* era un home que sostenia aquest instrument de coure, amb forma de G, de 3 metres de llargària. El travesser servia per a sostenir-lo i mantenir l'estructura fixa.

Aquest personatge marxava al davant de les tropes i comunicava musicalment les ordres rebudes dels oficials, als soldats.

Vocabulari clau:

Coure, travesser.

GLADIADOR

Llocs on el situaríem:

Amfiteatre.

Explicació:

Els gladiadors combatien per parelles sobre l'arena de l'amfiteatre després del migdia. Es feia un sorteig entre els lluitadors de la mateixa categoria i llavors es traçava un cercle amb una canya, delimitant l'espai de la pugna.

S'afrontaven contrincants de diferent tipologia, per confrontar homes pesats i lleugers, ràpids contra lents..., fins que un d'ells estava ferit o desarmat. Llavors el públic amb crits i gestos proclamava

el desig de condemnar o salvar el perdedor.

El casc els impedia veure-hi amb claredat, a més de produir una gran escalfor al cap. El *mirmillo* es protegia amb un gran escut, una espasa curta, un protector de cuir al braç i una greba metàl·lica a la cama.

Vocabulari clau:

Arena, casc, escut, greba.

MÚSIC

Llocs on el situaríem:

Domus, carrers.

Explicació:

Els músics romans participaven en totes les festes i cerimònies públiques i privades.

Els artistes de carrer formaven petits grups que esperaven ser contractats per a algun sopar en una casa rica o rebre algun donatiu del públic present. El seu repertori s'oferia mitjançant els instruments de vent (flautes) i percussió (címbals i panderos). Podien estar compostats per homes i dones, adornats amb garlandes

vegetals sobre el cap. Es podien acompanyar de ballarines amb castanyoles. Els millors participaven en els espectacles del teatre o odèons (sales de concerts), vestits adequadament i, a cops, amb màscares.

Vocabulari clau:

Repertori, instrument de vent, percussió, címbal, pandero.

ACTOR

Llocs on el situaríem:

Teatre.

Explicació:

Els actors es disfressaven, segons el paper que els tocava. Així, a més del vestuari pertinent, duïen les màscares que reflectien l'edat, el sexe i el caràcter del personatge, tipificats i coneguts per tots. La perruca estava inclosa en la careta, pintada adequadament i amb una gran obertura a la boca que tenia la funció d'altaveu i facilitava l'audició. També duïen els coturns, unes sabates amb unes soles molt gruixudes, que els feien aparentar una major alçada, que permetia ser vistos de més lluny.

El decorat estava format per un mur amb columnes que representava la façana d'un palau. Totes les escenes havien, doncs, de representar un exterior.

Vocabulari clau:

Coturns, màscares.

LEGIONARI

Llocs on el situaríem:

Muralla.

Explicació:

Un ciutadà romà ingressava a l'exèrcit com a legionari a partir dels 17 anys. Després de superar uns requisits bàsics (saber llegir i escriure, tenir un pes i una mida adequada), als quatre mesos d'entrenament firmava un contracte per a uns 20 anys.

Portava la túnica, sota la cuirassa de plaques, un cinturó del qual penjaven una espasa i un punyal. Es

protegia amb una javalina, el pilum, el casc i l'escut.

En acabar, rebia per part de l'emperador una jubilació en diners o un lot de terra.

Vocabulari clau:

Casc, escut, cuirassa, espasa, punyal, javalina.

AURIGA

Llocs on el situaríem:

Circ.

Explicació:

Els aurigues eren joves corredors que participaven en les curses de carros als circs romans. S'iniciaven als 10 anys i, si servien, després d'una formació de 4 anys, començaven a córrer amb una biga (amb dos cavalls). Donaven 7 voltes al circuit, en haver sortit tots plegats de les carceres.

Els accidents eren molt freqüents, però els guanyadors, al llarg del

temps, podien augmentar de categoria i conduir una quadriga (4 cavalls).

Hi havia 4 equips, distingits pels seus colors: verds, vermells, blaus i blancs, sota els crits i les apostes del públic.

Vocabulari clau:

Biga, quadriga, carcera.

PAGÈS

Llocs on el situaríem:

Camp

Explicació:

Els pagesos podien ser homes lliures o esclaus. Els primers tenien una propietat més o menys gran i treballaven en aquests terrenys, amb l'ajut d'altres pagesos. La seva vida era molt senzilla i frugal.

Els esclaus, en canvi, estaven en grans explotacions, a les ordres d'un capatàs. La seva

existència era molt dura: treballaven de sol a sol, dormien tots junts en barracons encadenats, estaven mal alimentats...

Les estacions marcaven les feines agrícoles i en el períodes de menys activitat, es dedicaven a tasques artesanals complementàries.

Vocabulari clau:

Arada, barracó.